

JOS MONBALLYU

De jacht op de flaminganten. De strafrechtelijke repressie van de Vlaamsgezinde militairen aan het IJzerfront

Brugge, De Klaproos, 2010, 237 p.

Jos Monballyu waagt zich met zijn werk over de strafrechtelijke jacht op de flaminganten tijdens en vlak na de Eerste Wereldoorlog in een onderzoeksveld dat tot op heden het monopolie was gebleven van de Vlaamse zelfverkleerde slachtoffers van deze repressie. Hij onderzoekt of datgene dat iedereen nu al decennialang voor waarheid aanneemt over deze keiharde vervolgingen, ook echt strookt met de realiteit. En om maar meteen met de deur in huis te vallen : zijn besluiten zijn enigszins verrassend. Zo heeft hij het over : "Al die strafrechtelijke vervolgingen en bestraffingen van flamingantisme zijn heel beperkt geweest in de tijd, in aantal en in strafmaat" (p. 189) en "Het is een mythe dat de Vlamingen die hun taal verdedigden aan het IJzerfront keihard door de Franstalige krijgsgerechten werden aangepakt" (p. 190).

Dat is meteen de grootste sterkte van zijn onderzoekswerk : Jos Monballyu zegt heel duidelijk wat hij wil onderzoeken (p. 8) en aarzelt niet om bovenstaande vlijmscherpe besluiten te distilleren uit zijn onderzoekswerk. Die besluiten leggen de vinger op een oude wonde: dat al te vaak dezelfde bevindingen (i.c. de strengheid en onrechtvaardigheid van het militaire gerecht en de brutale vervolgingen van Vlaamsgezinden door de krijgsraden te velde) kritiekloos worden overgenomen door historici en liefhebbers van de Eerste Wereldoorlog. Dat zijn boek toegankelijk is voor een breed publiek kan alleen maar helpen om komaf te maken met de mythe.

Jos Monballyu geeft na zijn inleiding een algemeen overzicht van de verschillende repressiemiddelen die de legerleiding ter beschikking had voor de bestraffing van misgrijpen, zoals administratieve en tuchtrechtelijke sancties en straffen, naast strafrechtelijke vervolging. Dit hoofdstuk is niet overbodig. Nog te vaak scheren historici deze verschillende procedures over dezelfde kam. Helaas maakt Monballyu geen vermelding van het principe van de strafopbouw, waarbij de chefs van een militair hem eerst probeerden met informele of administratieve "straffen" terug op het rechte pad te brengen. Pas als dat mislukte, werd het volgende niveau (tuchtrechtelijk) ingezet, en als dat geen soelaas bracht, werd er naar strafrechtelijke vervolging gekeken. Zoals de titel weergeeft en Monballyu zelf ook nadrukkelijk stelt, richt hij zich alleen op de strafrechtelijke vervolgingen.

De rest van het boek is een chronologisch overzicht van de door Jos Monballyu gekende strafzaken tegen Vlaamsgezinde militairen. Hij probeert uitvoerig van elke zaak de gebeurtenissen te reconstrueren op basis van het strafdossier. Hij gaat ook na met welke strafrechtelijke pistes (wetsartikels) de krijgsauditeurs uitpakten om de betichten voor de krijgsraden te velde te brengen. Uit zijn studie blijkt alvast dat het recht niet steeds aan de kant van de militaire chefs stond : het bleek helemaal niet zo eenvoudig om met de bestaande wetteksten iemand te laten veroordelen voor flamingantisme (p. 27 en p. 35). Daarom kreeg het militaire gerecht een nieuw wapen van de Belgische regering, die in april 1917 (rijkkelijk laat dus) met een besluitwet een artikel 118bis aan het gewoon strafwetboek voegde (p. 28). Daarvoor was er al de besluitwet van 11 oktober 1916 die in

artikel 8 defaitistische woorden en geschriften strafbaar stelde. Het militaire gerecht paste zich slechts traag aan : zo werd pas nadat de wapens zwegen (op 19 november 1918) één enkel krijgsauditoraat belast met de vervolgingen van misdrijven tegen de veiligheid van de staat (o.a. de Vlaamse betogingen achter het front en de leiding van de Frontbeweging, p. 124). Monballyu bevestigt hiermee de bevindingen van Stanislas Horvat die stelt dat het militaire gerecht vijf jaar lang heeft geworsteld met een verouderde, onduidelijke en soms zelfs dubbelzinnige wetgeving (*De vervolging van militairrechtelijke delicten tijdens Wereldoorlog I. De werking van het Belgisch krijgsgerecht*, Brussel, VUBPress, 2011, 434 p.).

Jos Monballyu's boek is dan ook een verplichte passage voor iedereen met interesse in de werking van het militaire gerecht, de Vlaamse beweging of defaitisme aan het Belgische front. Zo passeren ook Antoon Pira en de meer dan 100 overlopers de revue. Monballyu durft het ook aan om lijsten te publiceren, zowel van Vlaamsgezinden als van de overlopers die strafrechtelijk vervolgd werden. Dat verdient een pluim, want de kans is nochtans reëel dat beide lijsten onvolledig zijn. Het is nu aan andere historici om hierop verder te bouwen en de lijsten te vervolledigen.

Uiteraard kunnen er ook enkele kanttekeningen bij het boek worden gemaakt. Zo is de selectiemethode van Jos Monballyu gebaseerd op een lijst van Karel De Schaepe-drijver en Jules Charpentier (p. 17), aangevuld met andere bekende strafzaken of eerder toevallig ontdekte dossiers (zoals het dossier tegen Edward Aertgeerts en Hendrik Lespoix, dat door ondergetekende kenbaar

werd gemaakt aan Monballyu). Het lijdt geen twijfel dat dit boek een onbekend aantal strafzaken heeft gemist, zoals de aanklachten voor insubordinatie van soldaten die weigerden de telling in het Frans te doen. Monballyu begint zijn opsomming van strafzaken met "De eerste zaak waarvan er sprake is van flamingantisme...", maar hij had wellicht moeten toevoegen : "de eerste zaak waar ik weet van heb...". Soms trapt Monballyu zelf in de val van de mythe die hij wenst te onderzoeken, als hij nogal tendentius poneert dat het woord van drie Vlaamse brancardiers (die alledrie werden aangeklaagd) niet opwoog tegen dat van twee Franstalige rijkswachters (die hen hadden aangeklaagd; p. 34). Of wanneer hij een straffe stelling ("Ook Waalse soldaten maakten zich schuldig aan defaitisme, maar werden meestal milder aangepakt") hard probeert te maken met amper twee casussen waarvan ééntje heeft geleid tot een veroordeling tot één jaar gevangenisstraf met uitstel en de zaak tegen de andere soldaat werd geseponeerd, wellicht omdat deze dronken was (p. 73).

Dat neemt echter niet weg dat de besluiten van Jos Monballyu verrijkend zijn voor de historiografie van de Vlaamse beweging, het militaire gerecht of het Belgische leger in het algemeen. Voor de Vlaamse beweging zijn ze zonder meer verontrustend. De strafrechtelijke vervolging van Vlaamsgezinden was volgens Monballyu niets meer dan een mythe. De aantallen veroordeelden zijn inderdaad allesbehalve indrukwekkend : Monballyu somt 65 namen op van militairen die omwille van hun vermeende Vlaamsgezindheid strafrechtelijk werden vervolgd. Amper 39 van hen werden ook veroordeeld in eerste

aanleg. Dat is statistisch verwaarloosbaar in vergelijking met het totale aantal militairen dat in het Belgische leger heeft gediend tijdens de Eerste Wereldoorlog (meer dan 300.000).

Maar er zijn nog andere belangrijke besluiten te trekken : zo bleek uit de bestudeerde strafdossiers dat het militaire gerecht een rechtsinstrument bleef en niet louter deed wat de militaire chefs vroegen (een veroordeling). Er was bijvoorbeeld geen sprake van willekeur. De krijgsraden te velde bleven het recht rigoureuus toepassen, ook als dat een vrijspraak met zich meebracht. Sommige krijgsraden te velde waren ook zeer mild in hun vonnissen, net zoals sommige krijgsauditeurs die een aantal dossiers seponeerden (p. 55, 64, 65, 109). Nochtans – en Jos Monballyu had dit wel wat meer kunnen benadrukken - deed de legerleiding wel degelijk moeite om die 65 (al dan niet vermeende) Vlaamsgezinden te laten verdwijnen van het front, ook via veroordelingen voor het militaire gerecht. Maar ze botsten hierbij op de grenzen van hun macht.

Tom Simoens